

DR MAREK MARIUSZ TYTKO
Jagiellonian University in Kraków (Poland)

Educator, certified librarian, information science specialist, and art historian. Research interests: patriotic education, education through art, cultural pedagogy, conservative pedagogy, pedagogical theory, cultural history, biography, communication and media studies

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4043-4845>

E-mail: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

THE PARISH LIBRARY AS A PROBLEM OF INFORMATION SCIENCE

Biblioteka parafialna jako zagadnienie informatologii

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2025.37.12>

Wprowadzenie

Biblioteka parafialna, jako instytucja lokalna, spełnia nie tylko funkcję edukacyjną i religijną, ale również informacyjną. W środowisku parafialnym, szczególnie w mniejszych miejscowościach, stanowi często jedyne lub jedno z nielicznych źródeł dostępu do wiedzy i literatury o charakterze religijnym, moralnym i historycznym. Informatologia – jako interdyscyplinarna dziedzina badająca cykle życia informacji, jej przechowywanie, przetwarzanie i udostępnianie – stwarza ramy analityczne, dzięki którym możliwe jest zbadanie funkcji bibliotek parafialnych w sposób naukowy i systemowy. Informatologia jako dyscyplina naukowa posiada własną metodologię badań¹. Choć głównym przedmiotem zainteresowania informatologii są zwykle instytucje wyspecjalizowane w zarządzaniu informacją² - takie jak biblioteki naukowe, archiwa czy systemy informacyjne - coraz częściej uwzględnia się także mniej formalne, lokalne centra informacyjne. Jednym z takich przykładów jest biblioteka parafialna, będąca nie tylko miejscem przechowywania książek, ale także ośrodkiem transmisji wiedzy religijnej, historycznej, kulturowej i społecznej.

Biblioteki parafialne, choć często niedostrzegane w literaturze naukowej, stanowią istotny element lokalnego ekosystemu informacyjnego. W artykule omówiono bibliotekę parafialną jako przedmiot badań informatologii, analizując ogólnie jej funkcje, strukturę organizacyjną, potencjał w zakresie zarządzania informacją oraz jej funkcje w cyfrowym społeczeństwie. Podejście to łączy perspektywy bibliotekoznawcze, kulturowo-edukacyjne, ujmując bibliotekę parafialną jako hybrydowy podmiot kultury i informacji.

1. Biblioteka parafialna – definicja, charakterystyka i funkcje

Biblioteka parafialna to instytucja działająca przy parafii, zazwyczaj katolickiej, choć analogiczne struktury istnieją także w innych wspólnotach religijnych. Jej zasoby obejmują literaturę religijną, ponadto książki historyczne, literaturę piękną, a także czasopisma i materiały edukacyjne. Biblioteki te są zazwyczaj prowadzone przez duchowieństwo lub

¹ Na przykład zob. R. Sapa, *Metodologia badań indywidualnego zarządzania informacją : wybrane aspekty*, Zagadnienia Informatologii, 2016, vol. 54, nr 1, s. 7-20, ISSN 0324-8194; R. Sapa, *Metodologia badań obszaru pośredniczenia w komunikacji naukowej z perspektywy nauki o informacji*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, seria: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1306; Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informatologii, z. 17, ISBN 978-83-233-2849-0.

² *Diagnostyka w zarządzaniu informacją : perspektywa informatologiczna*. Red. R. Sapa. Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2017, ISBN 978-83-946-6559-3.

świeckich wolontariuszy, a ich funkcjonowanie nie podlega jednolitym standardom. Brak ujednolicenia i różnorodność czyni je zróżnicowanym przedmiotem badań informatologicznych.

Biblioteka parafialna w obiegu potocznym jest zbiorem książek oraz innych materiałów informacyjnych istniejącym przy parafii, zwykle z myślą o edukacji religijnej wiernych. Jej główne funkcje obejmują:

- 1) dostarczanie informacji religijnej i literatury religijnej oraz moralnej,
- 2) wspieranie edukacji religijnej i formacji duchowej,
- 3) utrwalanie pamięci wspólnotowej poprzez gromadzenie lokalnych kronik parafialnych, materiałów duszpasterskich, biografii kapłanów i parafian,
- 4) kształtowanie moralnych wartości chrześcijańskich.

W wymiarze informatologicznym biblioteka parafialna może być analizowana jako system informacyjny funkcjonujący w określonym kontekście kulturowo-społecznym.

2. Biblioteka parafialna jako system informacyjny

Z punktu widzenia informatologii każda biblioteka, także parafialna, spełnia funkcje systemu informacyjnego. Biblioteka parafialna, mimo swojej skromnej skali, również realizuje podstawowe funkcje tego systemu:

- gromadzenie danych – poprzez zakup, darowizny lub dziedziczenie zbiorów,
- przechowywanie informacji – zapewnienie dostępu do zasobów w sposób uporządkowany,
- przetwarzanie informacji – katalogowanie, klasyfikacja, selekcja,
 - udostępnianie informacji – wypożyczenia, czytelnia, spotkania tematyczne.

System ten operuje zarówno w domenie analogowej (książki drukowane), jak i – coraz częściej – cyfrowej (dokumenty PDF, multimedia, cyfrowe archiwalia). Co więcej, pełni także funkcję społecznej infrastruktury informacyjnej, integrując parafialną wspólnotę lokalną wokół wartości poznawczych i duchowych.

W innym ujęciu tego zagadnienia informatologicznego – na system informacyjny w bibliotece parafialnej składają się następujące elementy.

- 1) źródła informacji – księgozbiór, czasopisma religijne, materiały multimedialne,
- 2) użytkownicy informacji – katecheci, duszpasterze oraz parafianie: dzieci, młodzież i dorośli,
- 3) kanały i formy dystrybucji informacji – wypożyczenia, czytelnia, gazetki parafialne, ogłoszenia duszpasterskie,
- 4) zarządzanie bibliotecznymi zasobami informacyjnymi – katalogowanie, klasyfikacja, archiwizacja.

Zarówno formalna organizacja zasobów, jak i nieformalne przekazywanie wiedzy, np. przez osobiste rekomendacje księdza proboszcza lub wikariusza – odpowiedzialnego za bibliotekę w parafii, stanowią elementy istotne z perspektywy teorii informacji.

4. Zarządzanie informacją w kontekście parafialnym

Efektywne zarządzanie informacją w bibliotekach parafialnych napotyka na szereg wyzwań:

- brak standaryzacji katalogów i opisów bibliograficznych, co utrudnia indeksację i wyszukiwanie,
- niedostatek zasobów finansowych, wpływający na konserwację i rozwój zbiorów,
- ograniczenia technologiczne, które uniemożliwiają digitalizację i wdrażanie narzędzi informatycznych.

Z drugiej strony, mała skala działania sprzyja elastyczności i personalizacji usług, co może być inspiracją dla teorii mikrostruktur informacyjnych. Zarządzanie informacją może

odbywać się w sposób grupowy³ lub indywidualny⁴, dotyczy to także grupowego lub indywidualnego zarządzania informacją w odniesieniu do zasobów bibliotek parafialnych. Współczesny bibliotekarz staje się infobrokerem⁵, czyli pośrednikiem w dostarczaniu informacji od autora-nadawcy do użytkownika-odbiorcy.

5. Funkcje bibliotek parafialnych w społeczeństwie cyfrowym

W kontekście współczesnego społeczeństwa informacyjnego, w którym informacja jest wszechobecna⁶, biblioteka parafialna może pełnić następujące funkcje:

- lokalnego centrum wiedzy religijnej, odpowiadającego na potrzeby duchowe i edukacyjne,
- miejsca przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu⁷, oferując dostęp do zasobów internetowych lub pomoc w korzystaniu z e-usług,
- platformy transferu międzypokoleniowego wiedzy, gdzie seniorzy i młodzież mogą współpracować przy tworzeniu np. parafialnych kronik cyfrowych,
- miejsca wychowania do informacji oraz edukacji medialnej⁸ z włączeniem metod pedagogicznych w zakres funkcjonowania bibliotek parafialnych.

Wychowanie do informacji w Kościele, a w szczególności w bibliotekach parafialnych przynależy do obszaru zainteresowań pedagogiki konserwatywnej⁹ i mieści się w granicach pedagogiki katolickiej *sensu largo*¹⁰.

Nowe media umożliwiają digitalizację zbiorów i udostępnianie ich w chmurze. Przykładem może być tworzenie cyfrowych archiwów parafialnych, które stanowią nieocenione źródło informacji genealogicznej i historycznej. Profesjonalna informacja w Internecie¹¹ może uwzględniać informację tworzoną przez biblioteki parafialne i udostępnianą online. Komunikacja informacji¹² stanowi istotny punkt w obiegu informacyjnym od nadawcy informacji do odbiorców – użytkowników informacji. Parafia jako podmiot instytucjonalny jest nadawcą informacji a parafianie są jej odbiorcami. Biblioteka parafialna staje się miejscem agregacji oraz udostępniania informacji na temat parafii.

³ R. Sapa, *Grupowe zarządzanie informacją z perspektywy informatologicznej*, [w:] *Kultura książki i informacji: księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*. Red. A. Pulikowski, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 367–382, seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 0208-6336; nr 3594, ISBN 978-83-226-3095-2, ISBN 978-83-226-3096-9.

⁴ R. Sapa, *Indywidualne zarządzanie informacją*, [w:] *Zarządzanie informacją*. Red. W. Babik, Wyd. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2019, s. 127–153, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 193, ISBN 978-83-65741-47-9.

⁵ R. Sapa, *What is an information agent? : looking for a new approach to the subject of information processes*, *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2020, vol. 58, nr 1, s. 7–23, ISSN 0324-8194.

⁶ R. Sapa, *Wszechobecna informacja*, *Alma Mater*, R. 4: 1999, nr 15, s. 15, ISSN 1427-1176.

⁷ „E-włączenie czy e-wyobcowanie? E-inicjatywy bibliotek, archiwów, muzeów i uczelni w walce z alienacją społeczną w Polsce i na świecie” : *XII Międzynarodowa Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków 5-6 czerwca 2006 r.)*. Red. M. Kocójowa, tł. R. Sapa, A. Korycińska, G. Bednarska, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, ISBN 83-921593-1-4.

⁸ M. M. Tytko, *Wychowanie do informacji*, „Wychowawca: Miesięcznik Nauczycieli i Wychowawców Katolickich”, R. 6: 1998, nr 5, s. 42–43, ISSN 1230-3720.

⁹ M. M. Tytko, *Pedagogika konserwatywna w kontekście pedagogiki katolickiej i pedagogiki narodowej*, *Polska Myśl Pedagogiczna*, R. 8: 2022, nr 8, s. 129–154, ISSN 2450-4572, e-ISSN 2450-4564.

¹⁰ M. M. Tytko, *Granice pedagogiki katolickiej*, *Pedagogika Katolicka*, R. 19: 2025, nr 36(1), s. 55–63, ISSN 1898-3685, e-ISSN 3071-821X.

¹¹ *Profesjonalna informacja w Internecie*. Red. M. Kocójowa, tł. Remigiusz Sapa, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, seria: Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, nr 16, ISBN 83-233-1967-7.

¹² R. Sapa, *Wybrane aspekty komunikacji naukowej w informacji naukowej i bibliotekoznawstwie w Polsce*, *Zagadnienia Naukoznawstwa*. T. 43: 2007, z. 1 s. 91-106, ISSN 0044-1619.

6. Parafia jako instytucja informacyjna

Parafia nie jest jedynie jednostką religijną - pełni także funkcję kulturotwórczą i edukacyjną. W szczególności zawrócić należy uwagę na edukację na odległość lub edukację zdalną dzięki narzędziom dostępnym online w Internecie¹³. Wspierana przez własną bibliotekę, parafia może stać się lokalnym węzłem informacji, w którym krzyżują się:

- wiedza religijna,
- historia lokalna,
- tradycje rodzinne,
- współczesna kultura medialna.

Biblioteka parafialna, poprzez współpracę z innymi instytucjami takimi jak szkoły, domy kultury, biblioteki publiczne, może tworzyć sieci informacji lokalnej, co odpowiada koncepcji Community Information Systems w informatologii anglosaskiej. Biblioteka parafialna może tworzyć informacje o obiektach kultury¹⁴ znajdujących się na terenie parafii, np. zabytkach kościelnych i udostępniać te informacje publicznie online.

7. Funkcja bibliotek parafialnych w lokalnym ekosystemie informacyjnym

Biblioteka parafialna może być ważnym elementem lokalnego ekosystemu informacyjnego, szczególnie na obszarach wiejskich i peryferyjnych. Poprzez współpracę z bibliotekami publicznymi, szkołami i organizacjami społecznymi oraz stowarzyszeniami katolickimi może pełnić funkcję:

- 1) pośrednika w odniesieniu do wiedzy religijnej i moralnej,
- 2) źródła informacji lokalnej (kroniki parafialne, biuletyny parafialne),
- 3) ośrodka kształtowania kompetencji informacyjnych¹⁵ np. poprzez warsztaty, grupy czytelnicze – wychowania do informacji i kształcenia informacyjnego.

Biblioteka parafialna może w swoim funkcjonowaniu spotkać się z trudnościami i konfliktami¹⁶ w obszarze pośredniczenia w zakresie informacji, np. trafić na barierę praw autorskich – prawa własności intelektualnej.

8. Wyzwania współczesności

Współczesne biblioteki parafialne napotykają na trudności w swojej pracy:

- 1) cyfryzacja zasobów – wiele parafii nie posiada cyfrowych katalogów ani systemów wypożyczeń,
- 2) brak profesjonalnego personelu – bibliotekarzami są często wolontariusze bez wykształcenia bibliotekoznawczego,
- 3) zmniejszenie zainteresowania literaturą religijną – zwłaszcza wśród młodego pokolenia w okresie sekularyzacji społeczeństwa i obojętności religijnej,
- 4) zagrożenie marginalizacją – brak integracji z lokalnymi sieciami informacyjnymi (biblioteki publiczne, biblioteki diecezjalne).

¹³ R. Sapa, *Edukacja na odległość*, Alma Mater, R. 7: 2002, nr 44, s. 36–37, ISSN 1427-1176.

¹⁴ R. Sapa, „*Informacja o obiektach kultury i Internet*” : XI Międzynarodowa Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego : (Kraków, 6-7 czerwca 2005 r.), Alma Mater, R. 10: 2005, nr 73, s. 67–69, ISSN 1427-1176.

¹⁵ R. Sapa, *Kompetencje człowieka w ujęciu informatologicznym* [w:] *Czas przemian - czas wyzwań : rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka : praca zbiorowa*. Red. J. Jasiewicz, Red. E. B. Zybert, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2014, s. 49–68, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 152, ISBN 978-83-64203-22-0.

¹⁶ R. Sapa, *Konflikty w obszarze pośredniczenia w komunikacji naukowej : interesy i ideologia* [w:] *Otwarte zasoby wiedzy : nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej : materiały konferencyjne : Kraków-Zakopane, 15-17 czerwca 2011 : praca zbiorowa*. Red. M. M. Górski, Red. M. Marcinek, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2011, s. 17–30, ISBN 978-83-7242-635-2.

Z drugiej strony, rozwój technologii informacyjnych daje nowe możliwości: tworzenie parafialnych baz wiedzy, cyfrowych archiwów homilii, podcastów czy blogów duszpasterskich.

9. Perspektywy rozwoju i rekomendacje

Z perspektywy naukowej i praktycznej warto:

- digitalizować zbiory i tworzyć lokalne bazy danych w postaci cyfrowej np. dokumentów parafialnych, kronik parafialnych dostępnych online,
- standaryzować katalogowanie z użyciem otwartych narzędzi bibliotecznych w znormalizowanym międzynarodowym formacie opisu danych bibliograficznych MARC21,
- prowadzić badania empiryczne na temat użytkowników bibliotek parafialnych – badać ich potrzeby, oczekiwania, zwyczaje informacyjne,
- wdrażać edukację informacyjną w kontekście parafialnym - np. kursy czytania Pisma Świętego z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych online,
- budować partnerstwa między bibliotekarzami-informatologami, duchowieństwem i instytucjami kultury,
- wzmacniać dostępność parafialnych stron internetowych poprzez ich pozycjonowanie dzięki algorytmom wyszukiwarek internetowych¹⁷, a to można sprawnie i skutecznie przeprowadzić także na poziomie archidiecezjalnym w postaci archidiecezjalnych repozytoriów zbiorczych – Archidiecezjalnych Bibliotek Cyfrowych (ABC), które agregują wiedzę o zbiorach poszczególnych bibliotek parafialnych z danego obszaru podległego jurysdykcji danego arcybiskupa. Zarządzanie indywidualnymi kolekcjami informacji jest możliwe i efektywne np. w repozytoriach¹⁸. Kulturotwórcza funkcja Kościoła¹⁹ współcześnie obejmuje nie tylko sferę analogową, ale i cyfrową, włączając w rozwój procesów kulturowych także biblioteki parafialne.

Potencjał bibliotecznych katalogów online sprzyja pozyskiwaniu informacji przez użytkowników²⁰ w sposób przypadkowy²¹ lub systemowy, dotyczy to także katalogów bibliotek parafialnych dostępnych przez Internet. Współczesne zarządzanie biblioteką

¹⁷ R. Sapa, *Algorytm rankingowy wyszukiwarek internetowych*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, R. 8: 2000, nr 1, s. 13–18.

¹⁸ R. Sapa, *Zarządzanie indywidualnymi kolekcjami informacji naukowej w humanistyce w świetle piśmiennictwa anglojęzycznego*, [w:] *Nauka o informacji w okresie zmian : informatologia i humanistyka cyfrowa : praca zbiorowa*. Red. B. Sosińska-Kalata, red. M. Przystek-Samokowa, red. Z. Wiorogórska, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2016, s. 149-159, seria: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*, vol. 8; Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 169, ISBN 978-83-64203-67-1, ISBN 978-83-64203-73-2, ISBN 978-83-64203-72-5.

¹⁹ A. M. Wierzbicki, *Kulturotwórcza rola Kościoła w inicjatywach pastoralnych*, [w:] *W służbie Ewangelii i człowiekowi : Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*. Red. Janusz Mariański, Wyd. Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, Lublin 2005, s. 741–755, ISBN 83-89659-44-1.

²⁰ R. Sapa, *Reinterpretacja koncepcji użytkownika usług informacyjnych*, [w:] *Nauka o informacji w okresie zmian : innowacyjne usługi informacyjne : praca zbiorowa*. Red. B. Sosińska-Kalata, Red. P. Tafiłowski, Red. Z. Wiorogórska, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, wyd. I., Warszawa 2018, s. 17-26, seria: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*, vol. 9; Nauka, Dydaktyka, Praktyka - Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 182, ISBN 978-83-65741-07-3, ISBN 978-83-65741-08-0, ISBN 978-83-65741-09-7; R. Sapa, *Relacje użytkownika z biblioteką z perspektywy indywidualnego zarządzania informacją*, [w:] *Teraźniejszość i przyszłość informacji naukowej : materiały z konferencji naukowej dyrektorów bibliotek państwowych wyższych szkół zawodowych, Tarnów 11-12 września 2014 r.* Red. W. Jachym, red. J. Pojedyniec, Wydawnictwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Tarnów 2015, s. 61–73, ISBN 978-83-941202-1-4.

²¹ R. Sapa R., *Potencjał bibliotecznych katalogów online w zakresie sprzyjania zjawisku przypadkowego pozyskiwania informacji o literaturze naukowej*, Przegląd Biblioteczny, R. 76, 2008, z. 1, s. 87-110, ISSN 0033-202X.

parafialną stanowi w istocie element zarządzania bibliotekami w ogólności²², a parafia w tym zakresie podlega tym samym ogólnym regułom zarządczym.

Zakończenie

Biblioteki parafialne, choć często niedoceniane w literaturze informatologicznej, zasługują na większe zainteresowanie naukowe. Ich potencjał jako lokalnych systemów informacyjnych i ośrodków transferu wiedzy religijnej, historycznej i społecznej jest znaczny, szczególnie w kontekście badań nad społeczną funkcją informacji. Biblioteka parafialna to niedoceniany, lecz istotny element lokalnego systemu informacyjnego. Jako przedmiot badań informatologii łączy w sobie cechy instytucji wiedzy, pamięci i duchowości. Jej analiza może przyczynić się do lepszego zrozumienia mikrostruktur informacyjnych i funkcji religii w kształtowaniu kultury informacyjnej społeczeństwa. W przyszłości warto rozwijać badania empiryczne nad organizacją, zasobami i funkcjonowaniem bibliotek parafialnych w Polsce.

Bibliografia

1. *Diagnostyka w zarządzaniu informacją : perspektywa informatologiczna*. Red. R. Sapa. Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2017, ISBN 978-83-946-6559-3.
2. „*E-włączenie czy e-wyobcowanie? E-inicjatywy bibliotek, archiwów, muzeów i uczelni w walce z alienacją społeczną w Polsce i na świecie*” : XII Międzynarodowa Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków 5-6 czerwca 2006 r.). Red. M. Kocójowa, tł. R. Sapa, A. Korycińska, G. Bednarska, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, ISBN 83-921593-1-4.
3. *Profesjonalna informacja w Internecie*. Red. M. Kocójowa, tł. Remigiusz Sapa, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, seria: Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, nr 16, ISBN 83-233-1967-7.
4. Sapa R., „*Informacja o obiektach kultury i Internet*” : XI Międzynarodowa Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego : (Kraków, 6-7 czerwca 2005 r.), Alma Mater, R. 10: 2005, nr 73, s. 67–69, ISSN 1427-1176.
5. Sapa R., *Algorytm rankingowy wyszukiwarek internetowych*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, R. 8: 2000, nr 1, s. 13–18.
6. Sapa R., *Edukacja na odległość*, Alma Mater, R. 7:2002, nr 44, s. 36–37, ISSN 1427-1176.
7. Sapa R., *Grupowe zarządzanie informacją z perspektywy informatologicznej*, [w:] *Kultura książki i informacji: księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*. Red. A. Pulikowski, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 367–382, seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 0208-6336; nr 3594, ISBN 978-83-226-3095-2, ISBN 978-83-226-3096-9.
8. Sapa R., *Indywidualne zarządzanie informacją*, [w:] *Zarządzanie informacją*. Red. W. Babik, Wyd. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2019, s. 127–153, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 193, ISBN 978-83-65741-47-9.
9. Sapa R., *Kompetencje człowieka w ujęciu informatologicznym* [w:] *Czas przemian - czas wyzwania: rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka : praca zbiorowa*. Red. J. Jasiewicz, Red. E. B. Zybert, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2014, s. 49–68, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 152, ISBN 978-83-64203-22-0.

²² *Zarządzanie biblioteką : najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim : wybór tekstów*. Red. I. Kemp, red. T. Wildhardt, tł. M. Marcinek, R. Sapa, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1998, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 31, ISBN 83-876-2911-1.

10. Sapa R., *Konflikty w obszarze pośredniczenia w komunikacji naukowej : interesy i ideologia* [w:] *Otwarte zasoby wiedzy : nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej : materiały konferencyjne: Kraków-Zakopane, 15-17 czerwca 2011 : praca zbiorowa*. Red. M. M. Górski, Red. M. Marcinek, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2011, s. 17–30, ISBN 978-83-7242-635-2.
11. Sapa R., *Metodologia badań indywidualnego zarządzania informacją : wybrane aspekty*, *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2016, vol. 54, nr 1, s. 7-20, ISSN 0324-8194.
12. Sapa R., *Metodologia badań obszaru pośredniczenia w komunikacji naukowej z perspektywy nauki o informacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, seria: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1306; Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, z. 17, ISBN 978-83-233-2849-0.
13. Sapa R., *Potencjał bibliotecznych katalogów online w zakresie sprzyjania zjawisku przypadkowego pozyskiwania informacji o literaturze naukowej*, *Przegląd Biblioteczny*, R. 76, 2008, z. 1, s. 87-110, ISSN 0033-202X.
14. Sapa R., *Reinterpretacja koncepcji użytkownika usług informacyjnych*, [w:] *Nauka o informacji w okresie zmian : innowacyjne usługi informacyjne: praca zbiorowa*. Red. B. Sosińska-Kalata, Red. P. Tafiłowski, Red. Z. Wiorogórska, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, wyd. I., Warszawa 2018, s. 17-26, seria: Miscellanea Informatologica Varsoviensia, vol. 9; Nauka, Dydaktyka, Praktyka - Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 182, ISBN 978-83-65741-07-3, ISBN 978-83-65741-08-0, ISBN 978-83-65741-09-7.
15. Sapa R., *Relacje użytkownika z biblioteką z perspektywy indywidualnego zarządzania informacją*, [w:] *Teraźniejszość i przyszłość informacji naukowej : materiały z konferencji naukowej dyrektorów bibliotek państwowych wyższych szkół zawodowych, Tarnów 11-12 września 2014 r.* Red. W. Jachym, red. J. Pojedyniec, Wydawnictwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Tarnów 2015, s. 61–73, ISBN 978-83-941202-1-4.
16. Sapa R., *What is an information agent? : looking for a new approach to the subject of information processes*, *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2020, vol. 58, nr 1, s. 7–23, ISSN 0324-8194.
17. Sapa R., *Wszechobecna informacja*, *Alma Mater*, R. 4: 1999, nr 15, s. 15, ISSN 1427-1176.
18. Sapa R., *Wybrane aspekty komunikacji naukowej w informacji naukowej i bibliotekoznawstwie w Polsce*, *Zagadnienia Naukoznawstwa*. T. 43: 2007, z. 1 s. 91-106, ISSN 0044-1619.
19. Sapa R., *Zarządzanie indywidualnymi kolekcjami informacji naukowej w humanistyce w świetle piśmiennictwa anglojęzycznego*, [w:] *Nauka o informacji w okresie zmian : informatologia i humanistyka cyfrowa : praca zbiorowa*. Red. B. Sosińska-Kalata, red. M. Przystek-Samokowa, red. Z. Wiorogórska, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2016, s. 149-159, seria: Miscellanea Informatologica Varsoviensia, vol. 8; Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 169, ISBN 978-83-64203-67-1, ISBN 978-83-64203-73-2, ISBN 978-83-64203-72-5.
20. *Zarządzanie biblioteką : najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim : wybór tekstów*. Red. I. Kemp, red. T. Wildhardt, tł. M. Marcinek, R. Sapa, Wyd. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1998, seria: Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 31, ISBN 83-876-2911-1.
21. Tytko M. M., *Granice pedagogiki katolickiej*, *Pedagogika Katolicka*, R. 19: 2025, nr 36(1), s. 55–63, ISSN 1898-3685, e-ISSN 3071-821X.
22. Tytko M. M., *Pedagogika konserwatywna w kontekście pedagogiki katolickiej i pedagogiki narodowej*, *Polska Myśl Pedagogiczna*, R. 8: 2022, nr 8, s. 129–154, ISSN 2450-4572, e-ISSN 2450-4564.

23. Tytko M. M., *Wychowanie do informacji*, „Wychowawca: Miesięcznik Nauczycieli i Wychowawców Katolickich”, R. 6: 1998, nr 5, s. 42–43, ISSN 1230-3720.

24. Wierzbicki A. M., *Kulturotwórcza rola Kościoła w inicjatywach pastoralnych*, [w:] *W służbie Ewangelii i człowiekowi : Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*. Red. Janusz Mariański, Wyd. Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, Lublin 2005, s. 741–755, ISBN 83-89659-44-1.